

U slovenačkoj javnosti postoji prećutni konsenzus o prednostima i potrebama Nuklearne elektrane Krško. Ali stvari su manje jasne kada je reč o ulozi nuklearne energije u tranziciji sa niskim sadržajem ugljenika. Jedan od razloga je nedostatak respektabilne i artikulisane zelene političke opcije.

Više od pola veka nakon što su Stane Kavčič i Dragutin Haramija, kao predsednici izvršnih veća dve najsevernije jugoslovenske republike, potpisali ugovor o izgradnji Nuklearne elektrane Krško (NEK), političari dve sada nezavisne zemlje pregovaraju o izgradnji drugog bloka zajedničke zemlje.

NEK je pre dva meseca obeležio četrdesetogodišnjicu priključenja na elektroenergetsku mrežu. NEK danas obezbeđuje petinu električne energije za Sloveniju, dok Hrvatska podmiruje oko 15 odsto energetske potrebe i tako predstavlja ključnu tačku sigurnog i stabilnog snabdevanja električnom energijom za obe zemlje. Iako se čini da u Sloveniji postoji konsenzus o potrebi produženja dozvole za rad elektrane do 2043. godine, ne slažu se svi oko izgradnje drugog bloka, NEK2. Postoje li realne alternative za budućnost Slovenije bez ugljenika? Sadašnja energetska konstelacija ukazuje na preveliku zavisnost od fosilnih goriva, posebno uglja koji se troši u Termoelektrani Šoštanj (TEŠ).

Težina oko vrata

TEŠ, posebno njegov najnoviji šesti blok, prava je težina oko vrata Sloveniji. Brojke govore same za sebe: procenjuje se da je izgradnja TEŠ6 ukupno koštala 1,4 milijarde evra, a projekat je od početka bio sumnjičen za korupciju, što je posredno u vansudskoj nagodbi priznao General Electric (američka kompanija preuzela vlasništvo nad francuskim Alstomom koji je bio zadužen za projekat) i što je najgore, TEŠ je stalno na gubitku, pa je samo u 2020. napravio deficit od čak 280 miliona evra, a spekuliše se da je 2021 će biti još gora. Zelena perspektiva Evropske unije, a nadamo se i cele planete, stavlja TEŠ u još teži položaj u slučaju daljeg zaoštavanja politike klimatskih bodova, pa se već otvoreno pominje 2033. kao godina gašenja šoštanske elektrane. Kako sada stvari stoje, Gen energija, državna elektroenergetska grupa koja upravlja NEK-om, biće prinuđena da prekrije rupu u vidu TEŠ6 kako bi Slovenija izbegla energetske i socijalne katastrofe zbog ubrzanog zatvaranja najveće termoelektrane.

Sa socijalnog aspekta, gašenje TEŠ-a znači i zatvaranje rudnika u Velenju, oko kojeg je svojevremeno planski izgrađeno „Titovo“ Velenje, a procenjuje se da je eksploatacija uglja u Šaleškoj dolini povezana sa oko 1.400 radnih mesta. Slovenija bi ostala bez trećine trenutne energije, što bi je primoralo da uvozi struju. Ovaj scenario u nadolazećoj zelenoj budućnosti Evrope, gde će očigledno sve više zemalja zadovoljavati energetske potrebe van svojih

granica, ne deluje kao previše atraktivna ideja, a još manje ima smisla iz ekonomske perspektive. Energetska neizvesnost i ekonomski razvoj teško da idu ruku pod ruku.

Obnovljivi izvori

Ideje veće zavisnosti od obnovljivih izvora energije koje su prirasle ekološkim aktivistima svakako su dobrodošle, ali ne daju baš odgovor na pitanja dugoročnog snabdevanja energijom. Slovenačke reke se već uveliko koriste za energiju, a treba napomenuti da se radi o relativno slabim vodotocima u pogledu protoka, koji ne pružaju mogućnost većih akumulacija. Potencijal za solarnu i energiju vetra u Sloveniji je svakako neiskorišćen, ali su i postojeći planovi ograničeni na mikro nivo snabdevanja. Primer Nemačke, koja emituje velike količine gasova staklene bašte, dok njeni potrošači plaćaju visoke cene energenata, trebalo bi da posluži kao upozorenje zemljama koje odustaju od nuklearne energije.

Međutim, čini se da su pristalice nemačkog modela spremne da sve ovo ignorišu kako bi po sunčanim i/ili vetrovitim danima tvrdili da je Nemačka svu energiju u ta 24 sata dobijala isključivo iz obnovljivih izvora energije. Refleks ekoloških aktivista protiv energetske projekata je razumljiv, ali s druge strane ignoriše globalno pitanje klimatskih promena čije bi posledice mogle da postave novi standard za izražavanje kriza koje olako koristimo za znatno manje društvene ili prirodne katastrofe. Dok u nekim drugim zemljama zeleni političari imaju svoje predstavnike u vidu zelenih partija, u Sloveniji su oni fragmentirani i nebitni, pa društveni kapital po ovom pitanju nose predstavnici brojnih nevladinih ekoloških organizacija.

U slovenačkoj politici svakako postoji konsenzus o nuklearnoj budućnosti zemlje, pa se niko zaista nije protivio vladi kada je potpisala dokument kojim se od Evropske komisije nalaže da struju iz nuklearnih elektrana stavi na listu održivih izvora energije u tzv. zelenu taksonomiju EU. Osim Slovenije, pismo je potpisala i Hrvatska, a ministar ekonomije i održivog razvoja Tomislav Čorić nedavno je lično potvrdio interesovanje Hrvatske za nastavak dijaloga o Krškoj. Vlada Slovenije i Hrvatske, zajedno sa Češkom, Bugarskom, Finskom, Mađarskom, Poljskom, Rumunijom, Slovačkom i Francuskom, uputile su pismo Komisiji. Poslednji na toj listi ima najjači ekonomski interes jer je reč o zemlji koja ubedljivo najveći deo energije dobija iz uranijuma, a istovremeno svoju tehnologiju izvozi u zemlje širom sveta. Dok trenutno 14 zemalja EU proizvodi nuklearnu energiju, očigledno je da samo ovih devet ima dugoročne planove sa njom. Kako će se završiti ovaj duel Francuske i Nemačke umnogome će odlučiti kakva nas energetska budućnost čeka. Eventualni kompromis koji se pominje u Briselu, prema kojem bi Berlin dozvolio da uranijum bude označen kao održivo gorivo samo ako se isto uradi i za gas, bio bi korak u pogrešnom pravcu

za Evropu sa niskim sadržajem ugljenika. Međutim, Nemci nisu izgradili Severni tok 2 da bi ga opteretili mogućim porezima i pre zvaničnog početka.

Dok su Slovenija i Hrvatska u francuskom taboru, sa druge strane, Austrija, koja je već duže vreme zabrinuta za Krško, sasvim je očekivana, ističući činjenicu da se NEK nalazi u zemljotresnom području, blizu milionskog Zagreba. Protivljenje Austrije NEK-u starije je od černobilske katastrofe. Naime, Austrijanci su još 1978. godine na poznatom referendumu sa većinom od 50,47% glasali protiv puštanja u rad već izgrađene nuklearne elektrane u Cventendorfu. Umesto toga, u blizini su izgradili elektranu na ugalj koja i danas radi i jedna je od glavnih tačaka izvora ugljenika u Austriji.

Referendum za budućnost

Nakon četrdeset godina funkcionisanja bez ozbiljne uzbune, NEK izgleda ima simpatije među Slovencima. Međutim, takođe postaje sve jasnije da će ljudi morati da potvrde ove simpatije na referendumu. Aktuelna vlada i njen ministar za infrastrukturu Jernej Vrtovec ove godine su dodelili energetska dozvolu, početni dokument kojim se i formalno daje zeleno svetlo Gen Energiji da počne sa pripremama za izgradnju drugog bloka. Dok manje-više sve političke stranke tiho odobravaju ministrov potez, neki su izneli mišljenje da je reč o prevelikom ulaganju, a da građani nemaju pravo glasa. Ovu poruku je javnosti poslalo nekoliko stručnjaka, čak i onih koji podržavaju izgradnju NEK2. Iako je dug put od prve dozvole do izgradnje, Vlada treba da se potruži da bude što transparentnija u svojim ambicijama jer se Slovenci još uvek sećaju fijaska TEŠ6, koji bi mogao da okrene javno mnjenje protiv novog i skupog projekta NEK2.

Daleko od dozvole, to je konačni nacrt za konačni projekat. Međutim, iz njega se može videti u kom pravcu će projekat ići. Iz specifikacija se procenjuje da će drugi blok NEK-a najverovatnije koristiti tehnologiju američke kompanije Vestinghaus, što se poklapa sa spekulacijama da je Vrtovec o tome već razgovarao sa predstavnicima Vestinghouse Electric Corporation tokom posete SAD. O ceni se za sada može samo spekulirati, ali će ona svakako iznositi milijarde evra, što je već izazvalo strah od moguće korupcije. Dok su neki od ovih strahova podstaknuti opštim protivljenjem aktuelnim vlastima, histerija protiv velikih javnih investicija je opasna nuspojava inače legitimne borbe građana protiv korupcije.

Povlačenje paralela između TEŠ6 i NEK2, kao što je u nekim krugovima popularno poslednjih meseci, ima smisla kada je u pitanju pozivanje na veći uvid javnosti u projekat, ali s druge strane propušta se važna činjenica: TEŠ6 je u suštini bila propala investicija, bio čist kao suza, i dalje štetan po zdravlje ljudi i državni budžet. U slučaju referenduma o NEK2, antikorupcijski i posebno ekološki aktivisti mogli bi da budu po strani protiv izgradnje, što bi

dugoročno moglo da napravi veću štetu i samo poveća osećaj protivljenja bilo kojoj elektrani prosečnog građanina. U ekologiji lako možete zaraditi političke poene. Od svih bitaka koje je opozicija pokušavala da dobije protiv aktuelne vlade Janeza Janše, jedini pravi politički poraz je bio referendum o novom zakonu o vodama koji je delimično olakšao gradnju na obali i zbog toga je ubedljivo odbijen. Uprkos tome i globalnim trendovima, Slovenija još uvek nema pravu zelenu stranku koja bi imala ozbiljne mogućnosti da uđe u parlament, što je – gledajući koji akteri sebe etiketiraju kao zelene – možda i bolji scenario u ovom trenutku. Iako su ekološke intervencije civilnog društva neophodne i dobrodošle, njihova nesposobnost da planiraju dugoročno ne daje poverenje. Neki ekolozi u svojim medijskim nastupima nude smanjenje potrošnje električne energije kao realno rešenje za energetska budućnost – iako sve projekcije govore suprotno – ukazujući na nesposobnost boraca za zaštitu životne sredine da odgovore na dugoročne izazove.

Izvor: bilten.org